

Калиновський Юрій Юрійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: kalina_yu@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-0081-8107

Жданенко Світлана Борисівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: svetlana.zdanenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4335-8224

РОЛЬ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ НАРАТИВІВ У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИБОРСТВІ

Визначено передумови та основні ознаки глобального інформаційного протиборства. Проаналізовано природу та функціональні характеристики цивілізаційно-ціннісних наративів у контексті глобальної інформаційної боротьби. Розкрито багаторівневий характер інформаційного протиборства як взаємозв'язок глобального, регіонального та національного рівнів. Визначено особливості цивілізаційно-ціннісних наративів щодо конкретних форм прояву глобального інформаційного протиборства. Досліджено роль цивілізаційно-ціннісних наративів у російсько-українській війні.

Ключові слова: *глобальне інформаційне протиборство, наратив, наратор, цивілізаційно-ціннісний наратив, інформаційна війна, російсько-українська війна.*

Постановка проблеми. У сучасному світі спостерігається стійка тенденція до посилення глобального протиборства, що спричиняє появу нових форм турбулентності в різних соціальних системах. Глобальне протиборство має характер як економічного, військового, геополітичного, так і інформаційного, духовно-ціннісного, цивілізаційного протистояння. Артикуляція позицій конкуруючих суб'єктів як правило відображає не тільки наявні економічні й геополітичні протиріччя, а й базується на цивілізаційно-ціннісних і світоглядних наративах, які мають обґрунтувати логіку аргументів кожної зі сторін. Саме тому дослідження наративів глобального інформаційного протиборства стає

важливим для розуміння природи й причин його виникнення, усвідомлення форм його прояву на сучасному етапі цивілізаційного розвитку. Цивілізаційно-ціннісні наративи вбирають в себе не тільки сучасний сенс глобального інформаційного протистояння, але й відтворюють ментально-історичну (цивілізаційно-культурну) пам'ять народів, що посилює аргументаційну та емоційну базу цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема глобального інформаційного протиборства та місця й ролі цивілізаційно-ціннісних наративів під час його перебігу знайшла своє відображення в низці наукових праць. Зокрема, В. Пилипчук охарактеризував основні геополітичні зміни в інформаційній сфері сучасності, що надало змогу розкрити природу глобального інформаційного протиборства. У наукових працях М. Присяжнюка та М. Шайноги розкрито сутнісні характеристики й етапи розвитку глобального інформаційного протиборства як феномена сучасності.

У свою чергу автори монографії «Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах» науковці Д. Дубов, А. Баровська, Ю. Каздобіна досліджували особливості застосування наративів на міжнародному, національному й внутрішньополітичному рівнях. Т. Кушнірова розкрила природу й базові ознаки наративу, а М. Ожеван дослідив різноманітні моделі наративів, які відрізняються за своєю конструкцією та функціональним призначенням.

Г. Єфіменко, С. Громенко, І. Гоменюк, О. Ілюк, О. Сороцинська, А. Кадельник проаналізували різновиди цивілізаційно-ціннісних наративів, що застосовуються в російсько-українській війні, починаючи з 2014 року. У зв'язку з логікою дослідження плідними є наукові розвідки сутності пропагандистського простору, пропагандистської стратегії електронної дипломатії та феномена постправди, здійснені О. Висоцьким та Д. Павловим. Для більш глибокого розуміння руйнівного впливу антиукраїнських цивілізаційно-ціннісних наративів використовувались роботи Г. Почепцова, О. Курбана, Н. Волошин та інших авторів.

Формулювання мети. У дослідженні планується розкрити сутнісні характеристики цивілізаційно-ціннісних наративів та визначити їх роль у глобальному інформаційному протиборстві. У рамках цієї наукової розвідки також проаналізовані цивілізаційно-ціннісні наративи російсько-української війни як форми прояву глобального протистояння.

Виклад основного матеріалу. Дане наукове дослідження є спробою поглибити та розширити розуміння місця й ролі цивілізаційно-ціннісних наративів у глобальному інформаційному протиборстві на основі ідей, які були сформульовані 23 лютого 2023 р. на Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-

української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)»¹.

Необхідно зазначити, що глобальне інформаційне протиборство обумовлене кардинальними змінами в геополітичних та геоінформаційних процесах сучасності. З точки зору В. Пилипчука, результати проведених досліджень надають змогу виокремити такі основні геополітичні зміни в інформаційній сфері:

1) інформаційний простір західних держав стрімко перетворюється в єдиний глобальний інформаційний простір, де домінуючу роль у контролі над інформаційними потоками відіграють США і країни ЄС;

2) формується глобальна інформаційна інфраструктура на основі мережі «Інтернет», що може розглядатися як посилення просторової взаємозалежності держав;

3) істотно розширився військово-інформаційний простір, контрольований країнами НАТО, що включає території Східної Європи, країн Балтії та інших утворених на пострадянському просторі країн;

4) у сучасному інформаційному просторі посилюються процеси, пов'язані з розвитком відносин партнерства й суперництва;

5) однією з основних сфер геополітичного протиборства стає інформаційний простір глобального, регіонального й національного рівнів. При цьому його пріоритет на вказаних рівнях залежить від конкретних цілей держави та може постійно змінюватись [1, с. 38].

Можна стверджувати, що глобальний інформаційний простір став ареною протистояння суб'єктів міжнародних відносин, що відповідно знаходить своє продовження в регіональних і національних інформаційно-комунікаційних взаємодіях. Глобальне інформаційне протистояння – це тільки конкуренція у галузі технологій щодо обробки, збереження та відтворення інформації, це боротьба смислів, оцінок, інтерпретацій подій та явищ, які відображаються в сучасних засобах масової комунікації. У інформаційному просторі наратори постійно створюють і трансформують оціночні судження, інтерпретують факти і події, що впливає на буття людства в цілому, груп країн та окремих держав.

Конкретизуючи розуміння феномену «глобальне інформаційне протиборство», підкреслимо, що американська корпорація «Ренд» наприкінці 90-х рр. ХХ сторіччя провела дослідження, у якому було обґрунтоване поняття «стратегічне інформаційне протиборство». Таке протиборство ґрунтується на вико-

¹ Калиновський Ю. Ю. Цивілізаційно-ціннісні наративи російсько-української війни. *Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)* / (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23 лютого 2023 р.). Київ, 2023. С. 290–292.

ристанні державами глобального інформаційного простору й інфраструктури для проведення стратегічних військових операцій і зменшення впливу на власний інформаційний ресурс. Проведені дослідження дозволили виділити ключові особливості такого виду протистояння: відносно низька вартість створення засобів інформаційного протистояння й крах статусу традиційних державних кордонів при підготовці й проведенні інформаційних операцій. Подальше вивчення проблеми фахівцями корпорації «Ренд» призвело до появи поняття «стратегічне інформаційне протистояння другого покоління». У звіті це поняття визначене як принципово новий тип стратегічного протистояння, породжений інформаційною революцією, що вводить інформаційний простір до кола можливих сфер протистояння. Наголошується, що розвиток і вдосконалення підходів до ведення стратегічного інформаційного протистояння другого покоління в перспективі може призвести до повної відмови від використання військової сили. По суті, інформаційне протистояння другого покоління зводиться до намагання здійснити видозміну супротивної сторони: до знищення її традиційного змісту та наповнення новим. Таким чином, йдеться не про навіювання певних уявлень окремим людям чи групам, а про формування повноцінного суспільного світогляду, що має здатність до саморозвитку в потрібному напрямі. У звіті представлені наступні основні напрями дій щодо досягнення бажаного результату: створення атмосфери бездуховності й аморальності, негативного ставлення до культурної спадщини противника; маніпулювання суспільною свідомістю й політичною орієнтацією соціальних груп населення країни з метою створення політичної напруженості й хаосу; дестабілізація політичних стосунків між партіями, об'єднаннями та рухами з метою провокації конфліктів, розпалювання недовіри, підозрливості, загострення політичної боротьби, провокація репресій проти опозиції та навіть громадянської війни; зниження рівня інформаційного забезпечення органів державної влади та управління, інспірація помилкових управлінських рішень; дезінформування населення про роботу державних органів, підрич їх авторитету, дискредитація органів управління; провокація соціальних, політичних, національних релігійних зіткнень; ініціація страйків, масових безладів й інших акцій економічного протесту; утруднення прийняття органами управління важливих рішень; підрич міжнародного авторитету держави, її співпраці з іншими країнами; нанесення збитку життєво важливим інтересам держави в політичній, економічній, оборонній та інших сферах [2, с. 73–74].

Глобальне інформаційне протистояння як боротьба світоглядних та ціннісно-цивілізаційних позицій відображається в певних наративах, які знаходять прояв і на регіональному, і на національному рівнях. З точки зору вітчизняних науковців, розуміння наративу може здійснюватись на трьох взаємопов'язаних рівнях:

- міжнародна система наративу, що описує, якою є структура світу, її елементи і як вона працює;
- національні розповіді, що презентують історію держави, її цінності та цілі;
- наратив проблеми, в якому викладено, чому потрібна саме така політика і як вона буде успішно впроваджуватись [3, с. 47].

Вочевидь, цивілізаційно-ціннісні наративи відіграють важливу роль не тільки в глобальному інформаційному протиборстві, а й у локальних інформаційних і смислових формах боротьби.

Автори аналітичної розробки «Деструктивні впливи та негативні наративи: інструменти виявлення та протидії» підкреслюють, що всі наративи є критично важливими, якщо ми хочемо вести ефективне інформаційне протиборство або належним чином захищатись від ворожої дезінформації. *Перший рівень* наративів – геополітичний (системний), що пояснює, яким є світовий порядок. Це історії про те, як функціонує світ, які закони ним керують, які великі концепції «добра» та «зла» в ньому існують. Це наративи, умовно кажучи, планетарного масштабу, гранд-наративи. Це наративи релігій, наративи ідеологій. Боротьба комунізму та капіталізму – це саме такі наративи. Холодна війна – це великий наратив про суперництво систем. Такі наративи змінюються не так часто, і вони справляють вплив майже на всіх. П'ятдесят років тривала Холодна війна – два табори суперничали між собою. Майже всі держави світу були залучені до цього суперництва й осмислювали його саме ґрунтуючись на певних базових уявленнях про його причини, перебіг і мету. Потім це суперництво змінилось «Світовою війною з тероризмом» – фактично десять років держави ділились на тих, що підтримують цю боротьбу, і тих, які опинились на іншій стороні. Зараз поступово цей наратив змінюється новим наративом, що може бути умовно сформульований як «Захист демократії». *Другий рівень* – національний наратив (наратив ідентичності). Це оповідання про держави: їх історію, прагнення, бажання, дії. Про те, як вони бачать себе і як їх бачать інші. Умовно це саме відповідь на питання «хто ми» й «чого хочемо». Національний наратив – річ своєрідна, але потрібна. Багато в чому це візійна концепція нації – її орієнтир в майбутнє. І, нарешті, *третій рівень* – наративи з питань політики. Це тактичний інструмент пояснення поточної державної політики: чому приймаються певні рішення, як вони сприятимуть розвитку, хто є учасником цих рішень, якою є проблема, як мають сприйматись ті чи інші події тощо [4, с. 51–52].

Цивілізаційно-ціннісні наративи в глобальному інформаційному протиборстві розповсюджуються відповідними акторами через багатоканальну систему пропаганди та впливу. Наприклад, сучасні держави як суб'єкти інформаційної боротьби, окрім традиційних засобів поширення інформації,

розробляють і втілюють пропагандистські стратегії в рамках електронної дипломатії.

Пропагандистська стратегія електронної дипломатії є механізмом аргументованого обґрунтування зовнішньої політики й діяльності держави через використання комунікативних можливостей таких інтернет-інструментів, як вебсайти та соціальні мережі. Мета пропагандистської стратегії може вважатись досягнутою не лише тоді, коли реципієнт починає діяти в інтересах адресанта, але й коли просто починає певним чином реагувати на теми та осіб, що згадуються в повідомленні, чи приділяє увагу повідомленням від певного джерела інформації. Справа в тому, що певне розподілення уваги споживача структурує його сприйняття реальності за принципом значуще (гідне уваги) – незначуще (не гідне уваги) [5, с. 57].

Загалом, у глобальному інформаційному протиборстві застосовується значний спектр технології створення, розповсюдження, нав'язування, вилучення, підміни, кон'юнктурного оцінювання наративів. При цьому наратор може залишатись анонімним або створювати публічну мережу псевдонараторів.

Отже, наратив – це певний погляд на світ, світовідчуття, що проєктується через ракурс бачення наратора, котрий може бути різним, залежно від маски, яку він приміряє. Наратор у тексті є всюдисущим і всевидячим, здатним проникати у свідомість героїв, що передбачає здатність до асиміляції з абстрактним автором, суб'єктивовано спостерігати за сюжетом і мати власну думку про події, репрезентовані в тексті [6, с. 132]. Творець тексту, який орієнтований на глобальний, регіональний або національний інформаційний простір, формує відповідну тональність висвітлення фактів, дій героїв, інтерпретує картину світу минулого, сьогодення й майбутнього.

Як відомо, існують різноманітні моделі наративів за своєю конструкцією та функціональним призначення. Так, одну з найбільш переконливих моделей наративу (*delineating story patterns*) запропонував в 1972 р. соціолінгвіст Уільям Лейбов. Згідно з цією моделлю, наратор, вибудовуючи наратив, намагається відповісти на такі запитання:

1. Анотація (Abstract). Як це все сталося і з чого усе почалося?
2. Орієнтація (Orientation). Хто/що були в це задіяні, коли й де?
3. Кульмінація (Complicating Action). Що ж трапилось?
4. Розв'язка (Resolution). Чим же це, зрештою, закінчилось?
5. Оцінка (Evaluation). Як до цього ставитись?
6. Фінал (Coda). Що це все означає? [7, с. 34].

На наше переконання, у глобальному інформаційному протистоянні переплітаються всі рівні «сміслової боротьби»: глобальне проявляється в локальному й відповідно діяльність регіональних та національних суб'єктів за пев-

них умов відбивається на глобальному рівні. Як приклад зазначимо, що складовою російсько-української війни, яка розпочалась у 2014 р., стало системне проведення інформаційно-психологічних операцій проти нашої держави, що передбачало створення й системну ретрансляцію ворожих щодо України наративів. Такі наративи відрізнялись за своїм смисловим навантаженням залежно від аудиторії, на яку вони були спрямовані: український інфопростір, російський інфопростір, інформаційний простір пострадянських країн, ЄС, США тощо. Інформаційна війна, розв'язана РФ на глобальному, регіональному та національному рівнях (не тільки проти України, а й проти власного народу) яскраво демонструє багаторівневу природу інформаційного протиборства й використання різноспрямованих за змістом наративів для його здійснення.

У зв'язку з вищенаведеним, розглянемо типові цивілізаційно-ціннісні наративи російсько-української війни на всіх етапах її розгортання – від гібридно-інформаційного протистояння в 2014–2022 рр. до широкомасштабної агресії РФ проти нашої держави.

Так, проаналізувавши понад 850 тисяч постів з ВК та 16 тисяч постів із фейсбуку (період з 1 січня 2016 р. до 1 квітня 2019 р. включно), фахівці ГО «Інтерньюз-Україна» у своєму дослідженні визначили декілька наративів російської пропаганди щодо української історії. Зокрема, головними наративами російської історичної пропаганди, поширеними в російському та українському сегментах інтернету, стали такі: «Україна – це невдала тінь Росії», «Україна – це штучний проєкт Заходу», «Крим, Донбас і південний схід України – це Росія», «СРСР – потужна імперія, Сталін – герой», «Усі українські націоналісти були фашистами», «Україна забула про перемогу над нацизмом» [8, с. 7–9].

Такі наративи, з одного боку, мали показати у спотвореній формі «цивілізаційно-історичну єдність» українського та російського народів, а з другого боку (і це найголовніше в цих конструктах) – поставити під сумнів суб'єктність України, нав'язати імперське розуміння історії, нівелювати значення українських національних героїв тощо.

Натомість, для маніпулювання медіапростором пострадянських країн російська пропаганда застосовує наративи (міфи) на кшталт: «Євросоюз розвалюється», «реформи в Україні провалились», «добробут пострадянських країн пов'язаний виключно з Росією», «Захід прагне розширити свою геополітичну присутність в Євразії, щоб послабити Росію. Євросоюз і США перебувають у змові проти Росії», «Євросоюзу (Шенгенській угоді, політиці сусідства ЄС) приходить кінець», а також, що «Росія встає з колін, прогресує всупереч санкціям Заходу» та ін. У результаті моніторингу впливу «мандрівних» пропагандистських тез на аудиторію країн Східного партнерства (Україна

їна, Білорусь, Молдова, Грузія, Азербайджан, Вірменія) було зафіксовано диференційований характер подачі інформації, маніпулювання найбільш актуальними та вживаними темами в окремій країні [9].

Таким чином, у наведених вище цивілізаційно-ціннісних нарративах пропагандистського характеру яскраво простежується багаторівневість інформаційного протиборства: протиставлення Росії й США, ЄС; применшення значущості європейського вибору України та демонстрація «прогресу» РФ тощо.

Спираючись на дослідження О. Висоцького та Д. Павлова, можна констатувати, що РФ створила своєрідний багатошаровий пропагандистський простір, який по суті став заміном або «кривим дзеркалом» нормального інформаційного простору в самій Росії та був вмонтований більш чи менш вдало в інформпростір інших держав. Росія перетворилась на наратора, який цілеспрямовано продукує викривлені смисли й конотації. У цьому контексті доречною є думка даних науковці про те, що сутність пропаганди полягає в розповсюдженні свого простору як постійного процесу конструювання та інтенсифікації переконливих і мобілізуючих для суспільства значень з метою забезпечення перемоги одних політичних сил над іншими в процесах здобуття влади, прийнятті суспільно важливих рішень, а також реалізації інтересів міжнародних гравців на світовій арені. Пропагандистський простір у процесі розширення та з метою тотального охоплення всіх життєвих проявів індивідів, груп та суспільств і внаслідок відповідної диференціації засобів впливу розпадається на декілька автономних просторів [10, р. 114–115].

Тому цілком логічно, що окрему групу цивілізаційно-ціннісних нарративів у поєднанні з попередніми РФ застосовувала напередодні широкомасштабного вторгнення в Україну. У цьому контексті варто зазначити, що природа будь-якої війни не може бути глибоко зрозуміла лише крізь призму соціальних, економічних і геополітичних причин. Важливим виміром розуміння сутності й причин війни є цивілізаційно-ціннісні нарративи, які репрезентують у певних вербальних і текстових конструкціях ворогуючі сторони. Як правило, нарративи, що актуалізуються під час війни, демонструють кардинальне неспівпадіння цінностей, ідей, оцінок, ідеалів майбутнього між ворогуючими суб'єктами. Наративи під час війни стають «смісловою зброєю», яка впливає на свідомість громадян, пояснюючи їм логіку розгортання подій під відповідним кутом зору. Особливо «глибокими» та всезагальними є цивілізаційно-ціннісні нарративи, які базуються на ментальних структурах, історичній пам'яті народів і спільнот. Створення та поширення цивілізаційно-ціннісних нарративів сприяє об'єднанню народу (народів) для боротьби з ворогом [11, с. 290].

На думку Г. Почепцова, наратив є типовим інструментарієм з точки зору соціального інжинірингу, бо дозволяє як утримувати соціальну систему в стабільності (і тоді вона переходить в метастабільний стан), так і виводити

її звідти. Наратив несе в собі ідеологію, оскільки він є поглядом на світ з цілком конкретної позиції, звідки випливають поняття ворога / друга [12, с. 3].

Під час війни наративи нападника стають все більш агресивними й систематично «бомбардують» не тільки інформаційне поле країни, на яку здійснено напад, а й інші країни задля формування вигідної агресору картини світу. Відповідна країна, яка захищається, має перманентно продукувати «захисні» наративи, які відтворюють національно-культурні та цивілізаційні цінності, спрямовані на захист інтересів держави у всіх вимірах.

Як зауважує О. Курбан, у сфері інформаційних війн наративи, що мають деструктивне спрямування, можна визначити як «бойові наративи». За своєю сутністю вони мають атакувальний характер. На переконання дослідника, існують як ситуативні наративи, так і супернатративи, які діють достатньо великий проміжок часу і становлять стрижень інформаційної, гібридної, а пізніше звичайної війни РФ проти України. Одним із таких довготривалих наративів аналітична група «АМ&РМ» визначила ностальгію за СРСР (уперед у світле минуле). Цей наратив з'явився на початку 2000-х рр. як засіб ідеологічного обґрунтування претензій РФ на спадок СРСР і спроби відтворити цю державу у форматі Єдиного економічного простору або Митного союзу. За визначенням експертів «АМ&РМ», основними субнатративами цього супернатративу стали такі: росія – це як СРСР, тільки краще; США та НАТО – це зло, проти якого бореться Росія; росія перемогла нацизм і фашизм; росія, білорусь та Україна – братські країни; у росії гідне й заможне життя; культ особистості; Захід загниває під вагою аморальності та безкультур'я [13, с. 151].

Для обґрунтування широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Росія послідовно поширювала в інформаційному просторі наративи, спрямовані проти української державності, європейського вибору нашої країни, самого існування української національно-культурної ідентичності тощо. До таких «бойових наративів» можна віднести такі: Україна недодержава; росіяни й українці – це один народ; Україна під впливом Заходу обрала неправильний цивілізаційний вектор розвитку; росіяни, українці та білоруси становлять єдиний національно-культурний організм тощо. Для обґрунтування вищенаведених наративів РФ використовувала всі наявні інформаційно-аналітичні ресурси, застосовувала технології перекручування історичних подій, «знецінення» національних героїв України, штучно загострювала дискусії щодо ролі російської мови в суспільному житті нашої держави, задіявала інститут церкви для антиукраїнської пропаганди тощо.

Фактично РФ активно застосовує технологію створення «постправди», яка передбачає використання псевдонаукових, напівправдивих або штучних щодо реальності наративів. Як зазначають вітчизняні науковці, «з одного боку, постправа – це версія реальності, що сконструйована владним дискурсом

за допомогою мас-медіа та поділяється суспільством чи окремою соціальною групою, з другого – це твердження, що долає важливість фактів чи фактичної точності на користь емоційного переконання. Постправа є основою політики деяких держав, зокрема Росії» [14, с. 130–131].

Для розуміння природи й наслідків інформаційного протиборства на всіх рівнях варто усвідомлювати наступне: «Якщо синдром постправи «інфікує» значні спільноти громадян, масово «вважає» суспільну свідомість, то в певній державі виникає реальна небезпека втрати національних ціннісних орієнтирів розвитку, національно-культурної ідентичності – така країна легко перетворюється на об'єкт маніпуляції» [15, с. 125].

Аналізуючи особливості сучасного глобального та локального інформаційного протиборства, окремі дослідники визначають метанаративи та наративи, які їх конкретизують. Так, Президент громадської організації «Україна-2050», експрезидент Світового конгресу українців Е. Чолій презентував громадськості звіт медіамоніторингу щодо російської дезінформації відносно України за пів року до широкомасштабного вторгнення РФ, який містить п'ять метанаративів:

1) Україна є недодержавою. У рамках цього метанаративу були зафіксовані наступні дезінформаційні наративи: українці та росіяни – це один народ; історично Україна була периферією колишньої російської імперії; Україна не має власної історії та мови; наша держава виникла в результаті дій більшовиків росії та Леніна; Україна краде в росії козацькі традиції; економічний занепад України є неминучим;

2) українська влада є «неонацистською, нелегітимною та дискредитованою». У рамках цього метанаративу зафіксовано такі дезінформаційні наративи: українська влада є нелегітимною та перебуває під зовнішнім управлінням США; владу в Україні захопили неонацисти; події на Майдані – це збройний державний переворот за підтримки західних спецслужб, що призвів до втрати Криму, громадянської війни та погіршення життя українців; громадянська війна в Україні з 2014 р. ніяк не пов'язана з діями росії, агресором є сама Україна, яка ж і веде війну проти власного народу; війна в Україні з 2014 р. підтримується в інтересах і за сприяння олігархів, мешканці України незадоволені своєю владою, що спричинить дестабілізацію, масові протести та дочасні вибори; Кримська платформа є неногайським майданчиком для посягання на територіальну цілісність росії; газотранспортні потужності України для транзиту російського газу до Європи є ненадійними, як і Україна як партнер для постачання енергоресурсів, тому побудова росією «Північного потоку – 2» є цілком виправданою;

3) «Захід експлуатує Україну та є деструктивним для світового порядку». У рамках цього були зафіксовані такі наративи: США залякують своїми заява-

ми про підготовку росією нападу на Україну, однак справжнім її мотивом є спроба демонізувати рф; Захід також хоче використати Україну, щоб послабити росію, підштовхує Україну до війни та ніяк не допоможе їй у разі нападу росії; нові штами коронавірусу є частиною процесу модернізації біологічної зброї, випробовування якої проводять на українцях у секретних лабораторіях в Україні під керівництвом США; перша зустріч Президента США Джозефа Байдена із Президентом України Володимиром Зеленським нічого не означає для США, а Україні не дасть ніяких результатів, оскільки Україна для США не становить серйозного інтересу; «Північний потік – 2» не загрожує енергетичній безпеці Євросоюзу, а навпаки, посилює її завдяки збільшенню потужності постачання газу в ЄС та зниженню його ціни; рф були надані обіцянки щодо нерозширення НАТО на зону держав колишнього східного блоку;

4) російська меншина є об'єктом утисків в Україні. Цей метанаратив, зокрема, містить такі наративи: утиски української мови та насильницька українізація через мовний закон; дискримінація й приниження російської національної меншини через закон про корінні народи; в Україні панують безпрецедентні неонацизм та антисемітизм; в Україні паплюжать пам'ятки Другої світової війни та срср; Вселенський патріарх розколює православ'я, а Президент України здійснює репресії щодо проросійських ЗМІ;

5) п'ятий метанаратив пропаганди рф полягав у тому, що існує зовнішня загроза для росії. У рамках цього метанаративу було зафіксовано такі наративи: росія є мирною державою й нікому не загрожує, а Україна є агресором і готується військовим шляхом повернути окуповані території Донецької та Луганської областей; США є агресором і спробує розв'язати війну на Донбасі, використовуючи при цьому Україну; країни НАТО вже фактично окупували Україну, на території якої перебувають тисячі військових США та країн Альянсу, а також присутні військові об'єкти й інфраструктура НАТО; Україна проти Мінських домовленостей і зриває мирний процес; українські військові деморалізовані й не хочуть воювати, обстрілюють населення та цивільну інфраструктуру так званих лнд і днр та здійснюють геноцид на Донбасі; «провокації» Києва можуть змусити рф застосовувати свої збройні сили для вирішення конфлікту на Донбасі; Україна не зможе протистояти у війні з російською федерацією та швидко програє її [16].

Цілком очевидно, що напередодні й під час «гарячої фази» російсько-української війни проти нашої держави були застосовані «бойові наративи», які побудовані ворогом з урахуванням історичної пам'яті вітчизняного соціуму, шляхом експлуатації позитивних спогадів певних соціальних груп про життя в СРСР та з використанням ідей «слов'янської єдності», «несприйняття» західних цінностей тощо.

Проаналізовані вище наративи становлять суттєву небезпеку інформаційному і як наслідок державному суверенітету нашої країни. У зв'язку з цим під час розробки напрямів гуманітарної політики варто враховувати, що аксіологічне підґрунтя інформаційної безпеки України є квінтесенцією ментальних, цивілізаційних, політичних, правових, культурно-історичних цінностей та традицій, які мають забезпечувати сталість суспільного розвитку й збереження національно-культурної самобутності нашого народу [17, с. 25].

Висновки. Таким чином, глобальне інформаційне протиборство в наш час є однією з основних форм боротьби між потужними світовими суб'єктами. Перевагу в інформаційному протиборстві є запорукою успіху держави в інших сферах протистояння, зокрема економічній, геополітичній, духовній. У глобальній інформаційній боротьбі особливе місце займають цивілізаційно-ціннісні наративи, які є квінтесенцією культурно-історичних смислів минулого та сьогодення, а також духовним підґрунтям для проєктування майбутнього. На рівні конкуренції цивілізаційно-ціннісних наративів відбувається боротьба за найбільш сприятливий для певної держави (або групи держав) проєкт майбутнього світоустрою, системи міжнародних відносин тощо. Цивілізаційно-ціннісні наративи в глобальному інформаційному протиборстві виконують низку важливих функцій: інтеграційну, захисну, пропагандистську, мобілізаційну, а також відіграють важливу роль в якості різновиду «сміслової зброї».

ЛІТЕРАТУРА

1. Пилипчук В. Г. Глобальне інформаційне протиборство: сучасні тенденції, виклики та загрози. *Десяті юридичні читання. Юридична освіта і наука в Україні: традиції та новації*: матеріали Міжнародної наукової конференції, 15–16 травня 2014 р. / ред. кол.: В. П. Андрущенко, Ю. С. Шемшученко, Б. І. Андрусишин [та ін.]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 37–41. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35989/Pylypchuk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 11.06.2023).
2. Присяжнюк М. М., Шайнога М. А. Глобальне інформаційне протиборство та його революційний шлях. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2011. Вип. 26. С. 71–75.
3. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах: монографія. Київ: Вадекс, 2019. 442 с.
4. Дубов Д. В., Баровська А. В., Каздобіна Ю. К. Деструктивні впливи та негативні наративи: інструменти виявлення та протидії. Київ: УФСБ, 2020. 60 с. URL: https://ufss.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/UFSS_MediaLiteracy.pdf (дата звернення: 12.06.2023).
5. Висоцький О. Ю. *Електронна дипломатія як інструмент пропаганди. Політологічний вісник*. 2018. №81. С. 51–59.

6. Кушнірова Т. В. Наратив як літературознавча категорія: генеза, ознаки, типологія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. Т. 1. № 39. С. 130–133.
7. Ожеван М. А. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 4. С. 30–40.
8. Ревізія історії. Російська історична пропаганда та Україна / Я. Грицак, К. Галушко, Я. Примаченко, Г. Єфіменко, С. Громенко, І. Гоменюк, О. Ілюк, О. Сорочинська, А. Кадельник. Київ: К. І. С., 2019. 99 с.
9. Як пропаганда з РФ потрапляє в український інфопростір. DW. 13.03.2017. URL: <https://dw.com/uk/російська-пропаганда-в-україні-мандрівні-меседжі-та-теми-ключі/a-37914176> (дата звернення: 12.06.2023).
10. Vysotskyi O., Pavlov D. Spaces of propaganda as structural and functional dimensions of its deployment in domestic politics and in the international arena. *Philosophy and Political Science in the Context of Modern Culture*. 2020. № 12 (1). С. 114–122.
11. Калиновський Ю. Ю. Цивілізаційно-ціннісні наративи російсько-української війни. *Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)* / (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23 лютого 2023 р.). Київ, 2023. С. 290–292.
12. Почепцов Г. Наратив як інструментарій: від літературознавства до боротьби з тероризмом. *Політичний менеджмент*. 2008. № 4. С. 3–11.
13. Висоцький О. Ю. Постправа: концептуальні та праксеологічні виміри. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2018. № 21 (10). С. 127–132.
14. Курбан О. В. Бойові наративи в системі сучасних геополітичних інформаційних війн (досвід російсько-української гібридної інформаційної війни 2014–2021 рр.). *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 27 (3). С. 149–158.
15. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. 558 с.
16. Волошин Н. Наративи російської пропаганди за пів року до війни з Україною. *АрміяInform*. 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/02/naratyvy-rosijskoyi-propagandy-za-piv-roku-do-vijny-z-ukrayinoyu/> (дата звернення: 13.06.2023).
17. Калиновський Ю. Ю., Мануйлов Є. М. Аксіологічний вимір інформаційної безпеки української держави. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія. 2017. № 3 (34). С. 13–31.

REFERENCES

1. Pylypchuk, V. H. (2014). Hlobalne informatsiine protyborstvo: suchasni tendentsii, vyklyky ta zahrozy. *Desiati yurydychni chytannia. Yurydychna osvita i nauka v Ukraini: tradytsii ta novatsii: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 37–41. URL: <https://enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35989/Pylypchuk.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

2. Prysiashniuk, M. M., Shainoha, M. A. (2011). Hlobalne informatsiine protyborstvo ta yoho revoliutsiinyi shliakh. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-special sciences, issue 26, 71–75* [in Ukrainian].
3. Stratehichni komunikatsii v mizhnarodnykh vidnosynakh: monohrafiia. (2014). Kyiv: Vadeks [in Ukrainian].
4. Dubov, D. V., Barovska, A. V., Kazdobina, Yu.K. (2020). Destruktyvni vplyvy ta nehatyvni naratyvy: instrumenty vyjavlennia ta protydii. Kyiv: UFBS. URL: https://ufss.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/UFSS_MediaLiteracy.pdf [in Ukrainian].
5. Vysotskyi, O. Yu. (2018). Elektronna dyplomatiia yak instrument propahandy. *Politolohichni visnyk – Politicalology bulletin, 81, 51–59* [in Ukrainian].
6. Kushnirova, T. V. (2019). Naratyv yak literaturoznavcha katehoriia: geneza, oznaky, typolohiia. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia – The Scientific herald of International Humanitarian University. Ser.: Philology, Vol. 1, 39, 130–133* [in Ukrainian].
7. Ozhevan, M. A. (2016). Hlobalna viina stratehichnykh naratyviv: vyklyky ta ryzyky dlia Ukrainy. *Stratehichni priorytety. Serii: Polityka – Strategic Priorities. Series: Politics, 4, 30–40* [in Ukrainian].
8. Reviziia istorii. Rosiiska istorychna propahanda ta Ukraina / Ya. Hrytsak, K. Halushko, Ya. Prymachenko, H. Yefimenko, S. Hromenko, I. Homeniuk, O. Iliuk, O. Sorotsynska, A. Kadelnyk. (2019). Kyiv: K. I. S. [in Ukrainian].
9. Yak propahanda z RF potrapliaie v ukraïnskyi infoprostir. DW. (2017). URL: <https://dw.com/uk/російська-пропаганда-в-україні-мандрівні-меседжі-та-теми-ключі/a-37914176> [in Ukrainian].
10. Vysotskyi, O., Pavlov, D. (2020). Spaces of propaganda as structural and functional dimensions of its deployment in domestic politics and in the international arena. *Philosophy and Political Science in the Context of Modern Culture, 12 (1), 114–122*.
11. Kalynovskyi, Yu.Yu. (2023). Tsyvilizatsiino-tsinnisni naratyvy rosiisko-ukraïnskoi viiny. *Transformatsiia systemy mizhnarodnykh vidnosyn v umovakh rosiisko-ukraïnskoi viiny (do dnia sprotyvu okupatsii Avtonomnoi respubliky Krym ta m. Sevastopolia): proceedings of the Scientific and Practical Conference. Kyiv, 290–292* [in Ukrainian].
12. Pochepstov, H. (2008). Naratyv yak instrumentarii: vid literaturoznavstva do borotby z teroryzmom. *Politychnyi menedzhment – Political management, 4, 3–11* [in Ukrainian].
13. Vysotskyi, O. Yu. (2018). Postpravda: kontseptualni ta prakseolohichni vymiry. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani – Scientific and Theoretical Almanac Grani, 21 (10), 127–132* [in Ukrainian].
14. Kurban, O. V. (2021). Boiovi naratyvy v systemi suchasnykh heopolitychnykh informatsiinykh viin (dosvid rosiisko-ukraïnskoi hibrydnoi informatsiinoi viiny 2014–2021 rr.). *Synopsys: tekst, kontekst, media – Synopsis: Text, Context, Media, 27 (3), 149–158* [in Ukrainian].
15. Viiny informatsiinoi epokhy: mizhdystsyplinarnyi dyskurs: monohrafiia / za red. V. A. Krotiuka. (2021). Kharkiv: FOP Fedorko M. Yu. [in Ukrainian].

16. Voloshyn, N. (2022). Naratyvy rosiiskoi propahandy za piv roku do viiny z Ukrainoiu. *ArmiiaInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/02/naratyvy-rosijskoyi-propagandy-za-piv-roku-do-vijny-z-ukrayinoyu/> [in Ukrainian].
17. Kalynovskyi, Yu. Yu., Manuilov, Ye. M. (2017). Aksiolohichni vymiry informatsiinoi bezpeky ukrainskoi derzhavy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: *Filosofia – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*. Series: *Philosophy*, № 3 (34), 13–31 [in Ukrainian].

Kalynovskyi Yurii Yuriyovych, Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Zhdanenko Svitlana Borysivna, PhD in Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of Philosophy Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

THE ROLE OF CIVILIZATION-VALUE NARRATIVES IN GLOBAL INFORMATION WARFARE

The prerequisites and primary indications of global information confrontation have been defined. The nature and functional characteristics of civilization-value narratives in the context of global information struggle have been analysed. The multilevel nature of information confrontation, as the interrelation between global, regional, and national levels, has been revealed. The features of civilization-value narratives in relation to specific forms of manifestation in global information warfare have been determined. The role of civilization-value narratives in the Russian-Ukrainian war has been investigated.

Keywords: *global information confrontation, narrative, narrator, civilization-value narrative, information war, Russian-Ukrainian war.*

